

Oponentní posudek na disertační práci

Mgr. Ing. Květoslava Princové

POMOC LIDEM VZDÁLENÝM **Etická témata v zahraniční pomoci**

Zvolené téma je navýsost aktuální a v české odborné literatuře málo pojednané. Zahraniční pomoc nebyla dosud popsána komplexně. Předkládaná práce je o to cennější, že se opírá a velkou zkušenost autorky se zahraniční pomoci ve východních a jižních post-komunistických zemích.

Autorka se především zaměřuje na rizika spojená s humanitárními aktivitami. V době, kdy humanitární pomoc se stává předmětem podnikání a zaměstnává tisíce lidí je zkoumání rizik nanejvýše záslužné. Proto lze jen uvítat záměr autorky „... zjistit, jaké jsou tyto možné škody, které hrozí příjemcům pomoci, aby bylo možno se těmito rizikům a situacím, které je způsobují, do budoucna vyhnout“. V tomto smyslu je cenné zjištění, že „za nejvážnější riziko/škodu, která hrozí příjemcům pomoci označili (rozuměj respondenti) riziko závislosti na pomoci, zvyku na pomoc. Bylo také zajímavé, že respondenti, kteří pracovali blíže příjemcům pomoci měli podobnější vnímání rizika, zatímco názory akademiků nebo donorů byly v některých oblastech rizik podstatně odlišné“. Toto nebezpečí, které souvisí s rozvrácením domácího tradičního prostředí, tradičního trhu a tradiční výroby (viz poslední část práce), jsem sám poznal v řadě zemí, ve kterých jsem působil, zejména v jižním Súdánu v době počátků vzpory proti Severu (1962), v Albánii (1992) v době hladu po pádu komunistické vlády, a v dalších zemích severní Afriky, Balkánu a Kavkazu, blízkého a středního východu Asie.

Struktura práce odpovídá záměru. Má standardní tvar a umožňuje logický výklad od vysvětlení pojmů a identifikaci účastníků, přes teoretické pojednání o etických principů a pravidel a problémů, která jsou s jejich aplikací spojeny, až po vlastní výzkum možných rizik spojených s humanitární pomocí a končí podnětnými poznatky z výzkumu.

Metodika zvolená pro výzkum odpovídá šíři zvoleného terénu – světové humanitární aktivity. Metodou byla zejména sekundární analýza dostupné literatury a mezinárodních výzkumů, neřízené rozhovory s experty v oblasti zahraniční a

humanitární pomoci a kvalitativní analýza těchto rozhovorů. Metody byly použity s profesionální erudicí.

V úvodní části je pozoruhodná koncepce „*Pomoc lidem vzdáleným*“, kterou autorka používá místo pojmů humanitární a zahraniční pomoci. Dává jí to možnost soustředit se na podstatu, kterou studuje, a to na rizika s takovou pomocí spojená, aniž by musela se zabývat nuancemi mezi zažitými pojmy. Umožňuje to vyšší stupeň zobecnění a přesvědčivější závěry o rizicích, které jsou oběma formám společné.

Autorka vychází z hodnotového okruhu „západní“ civilizace, na kterém je jí vnímaná etika pomoci postavena. K tomu jí pravděpodobně vede její zkušenost převážně v evropských zemích. To ale možná se stává limitujícím faktorem, protože podle mých 20letých zkušenostech v terénu mimo východní a jižní Evropy, zejména v severní Africe a blízkém, středním a dálném východu Asie, mnoho dobře míněných pomoci poskytovaných západoevropskými experty nedosahují očekávaného efektu právě proto, že tito experti nedokáží vnímat a respektovat jiné než evropské hodnoty, hodnoty jiných civilizací. Přitom sama autorka na jiném místě vnímá, že „*špatně poskytnutá pomoc také snadno vyprchá, nesnižuje efektivně zranitelnost a chudobu a nepřispívá k rozvoji v přijímajících zemích. V některých případech může nastartovat korupci, konflikt a sociálně ekologické problémy*“. O tom se přesvědčili např. experti Světové banky, Mezinárodního měnového fondu a Evropské Unie v černé Africe a tyto organizace musely koncem 20.století změnit strategii v poskytování pomoci.

V části pojednávající o chudobě autorka opominula některé významné české autory, např. Večerníka nebo Mareše a další, kteří se problematikou teoreticky zabývají, nedoceňuje ve světě zdravotní rizika (nejde přece jen o HIV, ale především o malárii, žlutou zimnici a další infekce, které zabíjejí více než HIV) a přelidněnost některých nezaměstnaností zužovaných teritorií. To vše a další přispívají k rozvírajícím se příjmovým nůžkám, prohlubování chudoby některých regionů, atd.

Sekundární analýza by si v souvislosti s analyzovanou etiky v humanitární agendě vyžadoval širší záběr, např. o analýzy řady světových summitů, organizovaných OSN, Světovou bankou a některými mezinárodními nestátními organizacemi, které se touto otázkou zabývali a zabývají. Vyšlo by najevo jaký podíl na stále zhoršující se chudobě v některých regionech mají právě země nabízející pomoc a za peníze daňových poplatníků se zbavují svých přebytků.

Ke kapitole 2 bych jen poznamenal, že autorka opomenula humanitární pomoc poskytovanou gruzinskými kláštery v Turecku a Řecku od 4. století poutníkům do Jeruzaléma. Dovolil bych si také upozornit, že filantropií znali již staří Řekové (zákaz dlužního otroctví a pomoc svobodným chudým). Určité pochybnosti budí i popisy o „dobrodiní“ kolonizace – je známo, že např. boj proti infekčním chorobám v koloniích byl motivován především strachem kolonizátorů o své zdraví a snahou o ochrana před ekonomickými ztrátami, které epidemie přinášejí. Popisu v části 2.5. by jistě přispěla analýza závěrů kodaňské konference OSN, konference OSN, která přijala úkoly v boji proti chudobě („Resoluce Milénium“), a dalších např. pořádaných Světovou bankou (2004), které sjednocovaly úkoly a cíle mezinárodní humanitární pomoci a zahraničních rozvojových programů.

V kapitole 3 je zajímavá část pojednávající o třídění pomoci na humanitární a rozvojovou. S názory autorky v této otázce lze plně souhlasit. Pojednání v této části o povaze soudobé pomoci (humanitární i rozvojové) vyvolává však dojem o nezištnosti ze strany donorů, o čemž lze pochybovat, bereme-li v úvahu, že vlastní přírodní bohatství chudých zemí a tyto země pro ně představují potencionální trh pro jejich zahraniční obchod, což sama v poslední části práce identifikuje.

Myšlenky vyjádřené v kapitole 4 jsou pozoruhodné. Tato kapitole dává autorce relevantní východiska pro její další analýzy i formulované obavy. V této souvislosti by byla vhodná ještě podrobnější analýza korupce místních vlád (viz str. 107 této práce a závěrečná část práce) jako vážené riziko v moderní humanitární i rozvojové činnosti. I myšlenky související s profesionalizací těch, kdy působí v terénu, jsou chvályhodné.

Část II je teoretickým jádrem předkládané práce. Obsažená tvrzení jsou dobře dokumentována a jsou svědectvím odpovědnosti a péle, se kterou autorka text zpracovala. Jen v kapitole 10 mi chybí podrobnější analýza „činnosti na místě“ (služby), při kterých dárce taky musí dodržovat určitá etická pravidla (např. lékaři bez hranic). K tvrzení na straně 110 bych dodal ... a má mezinárodní společenství v soudobých strukturách vůbec zájem ? ...

Část III reflektuje průběh i výsledky vlastního výzkumu. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že myšlenky zde uvedené jsou aktuální a plně s nimi mohu souhlasit. Zejména kapitoly 14 a 15 mají řadu inovativních postřehů. Závěry výzkumu jsou dobře, přesvědčivě a srozumitelně argumentovány.

Celkově lze práci hodnotit jako velmi dobrou a doporučit k obhajobě.

Doporučuji, aby práce byla vydána knižně a sloužila studentům, kteří se připravují na působení v této oblasti lidské činnosti.

A handwritten signature in blue ink, consisting of a stylized, angular shape followed by a vertical line and a small flourish.